

ԿԱՐԾԻՔ
ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄԱԽՈՍԻ

Արամայիս Հայկազի Միմոնյանի «Հանրակրթության ոլորտի ռազմավարական կառավարման հիմնախնդիրները ՀՀ-ում» թեմայով Հ.00.02 - «Տնտեսության, նրա ոլորտների տնտեսագիտություն և կառավարում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման համար ներկայացված թեկնածուական ատենախոսության վերաբերյալ

Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը: Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը պայմանավորված է նրանով, որ հանրակրթությունը, որպես հանրային բարիք, այսօր այլևս չի սահմանափակվում միայն գիտելիքի փոխանցման գործառնությամբ: Այն պետք է դիտարկել մարդկային կապիտալի ձևավորման, սոցիալական ներառման, երկրի մրցունակության և ազգային անվտանգության, աղքատության կրճատման և կայուն զարգացման համատեքստում:

ՀՀ-ում հանրակրթության կառավարման գործընթացը մշտապես գտնվել է պետական հոգածության ներքո՝ ուղղված բնակչության գրագիտության մակարդակի բարձրացմանը և մարդ-քաղաքացու ձևավորմանը: Սակայն, վերջին տասնամյակներում էականորեն փոփոխության են ենթարկվել հանրակրթության նպատակադրումները ոչ միայն ազգային, այլև միջազգային մակարդակներում: Առաջնահերթ նշանակություն է ձեռք բերել հանրակրթության դերն աղքատության մեղմման, մրցունակ մարդկային կապիտալի ձևավորման, արժանապատիվ աշխատանքի խթանման և կայուն զարգացման ապահովման գործընթացներում: Այս առումով հանրակրթական գործընթացների փոխակերպումները չեն կարող տեղի ունենալ ինքնաշխատ, ուստի նպատակաուղղված կառավարման կարիք ունեն ինչպես համակարգի կառավարման վերին օղակներում (կառավարություն, պետական գերատեսչություններ), այնպես էլ միջին և ստորին հարթություններում (տեղական ինքնակառավարման մարմիններ, դպրոցներ և քաղաքացիական հասարակության կառույցներ): Ըստ այդմ՝ հանրակրթության զարգացումը հնարավոր է միայն ռազմավարական կառավարման ներդրման տրամաբանությամբ, որը հատում է ընթացիկ վերահսկողական և կազմակերպման գործառնությունների սահմանները: Այնուամենայնիվ, ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ ՀՀ-ում առկա են հանրակրթության ռազմավարական կառավարման արդյունավետ իրականացման մի շարք հիմնախնդիրներ: Մասնավորապես, դրանք վերաբերում են կրթական ծրագրերի մշակման ներառականության մակարդակին, մասնակցային մոտեցմամբ կառավարչական որոշումների կայացմանը, կրթության առաջընթացը խթանող ֆինանսավորման առաջավոր մոդելների կիրառմանը, հանրակրթության վերջնարդյունքների ճանաչմանը և կատարողականի առանցքային ցուցանիշների գնահատմանը: Հենց այս գիտագործնական բացն էլ պայմանավորել է հետազոտության թեմայի ընտրությունն ու դրա գիտական նշանակությունը:

Ատենախոսության նպատակը և խնդիրները: Ատենախոսության նպատակը ՀՀ հանրակրթության ոլորտի արդի վիճակի համալիր հետազոտության հիման վրա զարգացման ռազմավարական ուղղությունների բացահայտումն է: Ելնելով հետազոտության նպատակից՝ առաջադրվել են հետևյալ խնդիրները.

- ուսումնասիրել և վերլուծել հանրակրթության ոլորտում ռազմավարական կառավարման էվոլյուցիան,

- ներկայացնել հանրակրթության ռազմավարական կառավարման համաշխարհային առաջավոր փորձը,
- վերլուծել ՀՀ հանրակրթական համակարգի առաջընթացի վրա ազդող գործոնները և դրանց հիման վրա գնահատել ոլորտի զարգացմանը միտված ռազմավարական կառավարման բարելավման հնարավորությունները,
- բացահայտել ՀՀ հանրակրթության ոլորտի ռազմավարության հայեցակարգային ուղղությունները՝ հաշվի առնելով ստեղծարար կառավարչական գործելաոճը, ինքնակարգավորվող կառավարման մոտեցումները, ներառականության և փոխըմբռնման հենքով որոշումների կայացման հնարավորությունները,
- գնահատել հանրակրթության զարգացման ուղղությամբ պետական ֆինանսավորման միտումների ու միջնակարգ ընդհանուր կրթությամբ գործազրկության դրսևորումների միջև կապի սերտությունը, և ներկայացնել դրանց փոխառնչության չափելիության մեթոդաբանական մոտեցում,
- մշակել հանրակրթական համակարգի արդի վիճակի ռազմավարական գնահատման երկչափ մատրիցա,
- մշակել հանրակրթության զարգացման ռազմավարական նպատակադրումների աստիճանակարգման մեթոդաբանական մոտեցում՝ հիմնված տարբեր շահառուների առաջնահերթությունների հարաբերական կշռման վրա, և գնահատել նշված նպատակադրումների իրականացման մակարդակը՝ կատարողականի առանցքային ցուցանիշների համատեքստում,
- սահմանել հանրակրթական համակարգում կատարողականի առանցքային ցուցանիշներ՝ հասցեագրված կրթության տարբեր շահառուների պահանջմունքներին,
- մշակել դպրոցների տարեկան ֆինանսավորման ծավալի վերագնահատման նոր մոտեցում՝ հիմնված կրթական հաստատությունում գործող կատարողականի առանցքային ցուցանիշների վրա:

Ատենախոսության կառուցվածքը և հիմնական բովանդակությունը: Ատենախոսությունը շարադրված է 158 էջի վրա՝ առանց հավելվածների և հապավումների ցանկի, և բաղկացած է ներածությունից, երեք գլխից, եզրակացություններից, օգտագործված գրականության ցանկից, հավելվածներից և հապավումների ցանկից:

Ատենախոսության ներածությունում հիմնավորվում է ատենախոսության թեմայի արդիականությունը և հետազոտության հրատապությունը, ձևակերպվում են հետազոտության նպատակը և խնդիրները, հստակեցվում են հետազոտության օբյեկտը և առարկան, մեթոդաբանությունը, ներկայացվում են հետազոտության հիմնական արդյունքները և գիտական նորույթը, դրանց գիտագործնական նշանակությունը, արդյունքների հրապարակումը, ատենախոսության կառուցվածքը և ծավալը:

Ատենախոսության առաջին՝ «Հանրակրթության ռազմավարական կառավարման տեսական և մեթոդաբանական հիմքերը» գլխում ներկայացվել է հանրակրթական համակարգի էությունը և զարգացման միտումները, կրթության և աղքատության փոխկապվածության տեսական հիմքերը, ռազմավարական կառավարման էվոլյուցիան հանրակրթության ոլորտում, ինչպես նաև կատարվել է հանրակրթության ռազմավարական կառավարման համաշխարհային առաջավոր փորձի վերլուծություն և քննարկվել է լավագույն փորձի տեղայնացման հնարավորությունները ՀՀ-ում:

Ատենախոսության երկրորդ՝ «Հանրակրթության ռազմավարական կառավարման հիմնախնդիրների վերլուծությունը ՀՀ-ում» գլխում հեղինակի կողմից լուսաբանվել է ՀՀ հանրակրթության օրենսդրական դաշտում առկա հիմնախնդիրների

մասին, կատարվել է ՀՀ հանրակրթական համակարգի կառավարչական զարգացումների մատրիցային վերլուծություն, դիտարկվել է նաև հանրակրթության միջոցով գործազրկության հաղթահարման ռազմավարական կառավարման մոտեցումները, մասնավորապես՝ հանրակրթությանն ուղղված ծախսերի և միջնակարգ ընդհանուր կրթությամբ գործազուրկների տեսակարար կշռի փոփոխության միտումների համադրված վերլուծությամբ:

Ատենախոսության երրորդ՝ «Հանրակրթության ռազմավարական կառավարման կատարելագործման կառուցակարգերը ՀՀ-ում» գլխում, հեղինակի կողմից մշակվել է ՀՀ-ում հանրակրթության ռազմավարական կառավարման կատարելագործման համալիր մոտեցում, որի շրջանակներում սահմանվել են հանրակրթության զարգացման ռազմավարական առաջնահերթությունների աստիճանակարգը, հիմնավորվել է ոլորտի ռազմավարական կառավարումը ԿԱՅ-երի համատեքստում, ինչպես նաև առաջարկվել են հանրակրթության ֆինանսավորման ռազմավարության բարելավման ուղիներ, մասնավորապես՝ լրացուցիչ խթանող ֆինանսավորման բաղադրիչի ներդրումը՝ որպես հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների իրական առաջընթացը խրախուսող գործիք:

Ատենախոսության «Եզրակացություններ» բաժնում ամփոփված են հետազոտության հիմնական արդյունքները և ներկայացված համապատասխան առաջարկությունները:

Ուսումնասիրության տեսամթոթղական և տեղեկատվական հիմքերը: Ատենախոսության համար տեսամթոթղական հիմք են հանդիսացել տեղական և օտարերկրյա մի շարք հետազոտողների կողմից հեղինակված հրապարակումները, ուսումնասիրությունները և գիտական աշխատությունները, ՀՀ հանրակրթության ոլորտը կարգավորող օրենսդրական և ենթօրենսդրական ակտերը, պետական զարգացման ծրագրերը և ոլորտային ռազմավարությունները:

Ատենախոսության շրջանակներում կիրառվել են դինամիկ և կառուցվածքային վերլուծության, փորձագիտական գնահատման, անալոգիայի, ինդուկցիայի և դեդուկցիայի, համեմատական վերլուծության, գրաֆիկական մեկնաբանման, քանակական և որակական տվյալներ հավաքագրելու համար հարցազրույցների և հարցումների մեթոդները, ռազմավարական մատրիցաների կառուցման և վերլուծական աստիճանակարգման (AHP) մեթոդները:

Ատենախոսության համար տեղեկատվական աղբյուր են հանդիսացել ՀՀ և օտարերկրյա պաշտոնական վիճակագրական ծառայությունների հրապարակումները, ՏԻՄ-երի, ոլորտային հետազոտական կենտրոնների և միջազգային կազմակերպությունների կողմից մշակված հրապարակումները:

Հետազոտության հիմնական արդյունքները և գիտական նորույթը: Հետազոտության գիտական նորույթը դրսևորվում է ՀՀ հանրակրթության ռազմավարական կառավարման կատարելագործման նոր համակարգային մոտեցման ձևավորմամբ: Մասնավորապես.

1. Կառուցվել է հանրակրթական համակարգի ռազմավարական գնահատման երկչափ մատրիցային մոդել և համակարգի ախտորոշման համաթիվ՝ հանրակրթության որակի և հասանելիության համադրությամբ, որը հնարավորություն է տալիս վերլուծել ու գնահատել երկրի հանրակրթական համակարգի զարգացվածության մակարդակը և ռազմավարական միջամտություն պահանջող հիմնական ուղղությունները:

2. Մշակվել է հանրակրթությանն ուղղված պետական ֆինանսավորման և միջնակարգ ընդհանուր կրթությամբ գործազրկության դրսևորումների փոխառնչության գնահատման համաթիվ, որը հնարավորություն է տալիս բացահայտել տվյալ երկու ցուցանիշների փոփոխությունների ուղղությունն ու ինտենսիվությունը, և կատարել համապատասխան կառավարչական եզրահանգումներ:
3. Կառուցվել է հանրակրթական համակարգի ռազմավարական նպատակադրումների աստիճանակարգման վրա հիմնված մոդել, որը թույլ է տալիս հանրակրթության ռազմավարական կառավարման գործընթացում սահմանել նպատակադրումների առաջնահերթությունների հարաբերական կշիռները և գնահատել դրանց իրականացումը՝ կատարողականի առանցքային ցուցանիշների (ԿԱՅ) համատեքստում:
4. Մշակվել է դպրոցներին տրամադրվող պետական ֆինանսավորման ծավալի վերագնահատման կառուցակարգ, որի շրջանակներում ներդրվել է խթանող ֆինանսավորման բաղադրիչը՝ հիմնված դպրոցի տարեկան կատարողականի արդյունքների վրա: Սա հնարավորություն է տալիս պետական ֆինանսավորման լրացուցիչ բաղադրիչը կապել դպրոցի իրական առաջընթացի հետ և խթանել վերջինիս արդյունավետ գործունեությունը:

Դիտողություններ ատենախոսության վերաբերյալ

1. Հեղինակի կողմից իրականացված միջազգային փորձի ուսումնասիրությունն ու ընդհանրացումները բովանդակալից են և նպաստում են հետազոտության տեսամեթոդաբանական հիմքերի ամրապնդմանը: Այդուհանդերձ, առավել հետաքրքրական կլինեք, եթե հեղինակի կողմից ներկայացվեր այն երկրների փորձը, որոնք իրենց սոցիալ-տնտեսական և հանրակրթական համակարգի առանձնահատկություններով ավելի մոտ են ՀՀ-ին, ինչպես նաև հստակեցվեր այն գործիքակազմը, որը հնարավոր էր ներդնել ՀՀում:
2. Հեղինակի կողմից մշակված 1-ին գիտական նորույթը վերաբերում է հանրակրթական համակարգի ռազմավարական գնահատման երկչափ մատրիցային մոդելի և համակարգի ախտորոշման համաթվի կառուցմանը, որի կիրառման շրջանակներում ստացված դիրքավորումները ներկայացվում են որպես ռազմավարական եզրահանգումների հիմք, սակայն դժվար է գնահատել, թե արդյոք մատրիցան իսկապես արտացոլում է հանրակրթական համակարգի ռազմավարական վիճակը, տվյալների փոփոխության դեպքում որքանով կարող են փոխվել մատրիցայի արդյունքները:
3. Փորձագիտական գնահատումների հիման վրա նպատակադրումների կշիռների որոշման մոտեցումը մեթոդաբանական առումով հիմնավորված է, սակայն աշխատանքը կշահեր, եթե ավելի խորքային կերպով հիմնավորվեր օգտագործված ընտրանքի ներկայացուցչականության հարցը, մասնավորապես՝ լիարժեք հստակեցված չէ, թե ինչ չափանիշներով է ապահովվել 56 փորձագետներից կազմված խմբի համաչափությունը հանրակրթության ողջ համակարգի շահառուների կառուցվածքի նկատմամբ:
4. Հեղինակի կողմից մշակված պետական ֆինանսավորման և միջնակարգ ընդհանուր կրթությամբ գործազրկության դրսևորումների փոխառնչության գնահատման համաթիվը տարբերվող մեթոդաբանական լուծում է, սակայն աշխատանքում բավարար չափով հիմնավորված չէ տվյալ երկու ցուցանիշների

միջև պատճառահետևանքային կապի առկայությունը, քանզի գործազրկության մակարդակը պայմանավորված է ոչ միայն կրթական, այլև բազմաթիվ գործոններով:

5. Հեղինակի կողմից մշակված 4-րդ գիտական նորույթը վերաբերում է պետական ֆինանսավորման ծավալի նոր կառուցակարգի ներկայացմանը, որի շրջանակներում ներդրվել է խթանող ֆինանսավորման բաղադրիչը՝ հիմնված դպրոցի տարեկան կատարողականի արդյունքների վրա: Աշխատանքը կշահեր, եթե հեղինակը գնահատեր այս փոփոխության ազդեցությունը դպրոցների վարքագծային ռազմավարությունների վրա, քանի որ արդյունքահեն ֆինանսավորման ներդրումը կարող է ինչպես խթանել դպրոցների արդյունավետ գործունեությունը, այնպես էլ անցանկալի վարքագծային դրսևորումներ առաջացնել, օրինակ՝ ցուցանիշների արհեստական բարելավման փորձեր կամ այնպիսի գործողություններ, որոնք ուղղված են չափվող ցուցանիշների կարճաժամկետ բարձրացմանը, և ոչ թե կրթության որակի իրական բարելավմանը:

Եզրակացություն

Նշված դիտողությունները բացասական ազդեցություն չեն թողնում հետազոտության ընդհանուր գնահատականի վրա, չեն նսեմացնում ատենախոսության գիտական արժեքը և ստացված գիտական արդյունքների նշանակությունը:

Արամայիս Հայկազի Սիմոնյանի թեկնածուական ատենախոսությունն ամփոփ, ինքնուրույն և գիտական պատշաճ մակարդակով կատարված հետազոտություն է, որի շրջանակներում հեղինակը լուծել է ատենախոսությունում առաջադրված խնդիրները:

Ատենախոսության հիմնական գիտական արդյունքներն ու նորույթները ամփոփված են հրապարակված 7 գիտական հոդվածներում: Ատենախոսության սեղմագիրը համապատասխանում է ուսումնասիրության բովանդակությանը և արտացոլում է դրա հիմնական դրույթները և արդյունքները:

Այսպիսով՝ Արամայիս Հայկազի Սիմոնյանի «Հանրակրթության ոլորտի ռազմավարական կառավարման հիմնախնդիրները ՀՀ-ում» թեմայով ատենախոսությունը համապատասխանում է «Հայաստանի Հանրապետությունում գիտական աստիճանների շնորհման կարգի»-ի 6-րդ և 7-րդ կետերին, ինչպես նաև ՀՀ ԿԳՄՄՆ ԲԿԳԿ-ի կողմից թեկնածուական ատենախոսություններին ներկայացվող պահանջներին, իսկ ատենախոսության հեղինակն արժանի է տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհմանը՝ ներկայացված Ը.00.02 - «Տնտեսության, նրա ոլորտների տնտեսագիտություն և կառավարում» մասնագիտությամբ:

Պաշտոնական ընդդիմախոս՝

Գ.Վ. Պլեխանովի անվան ՌՏՀ

Երևանյան մասնաճյուղի

Տնտեսագիտության ամբիոնի վարիչ,

տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ

Բ. Վ. Գաբրիելյանի ստորագրությունը հաստատում էմ

Գ.Վ. Պլեխանովի անվան ՌՏՀ Երևանյան մասնաճյուղի

տնօրենի պաշտոնակատար

Գաբրիելյան Բ. Վ.

Սարգսյան Ն. Է.
22.06.2026 թ.